

ЛОГАС І ПАТАС:
ГУМАНІТАРНАЯ РЭФЛЕКСІЯ
ВА ЁМОВАХ ВАЙНЫ

УСТУПНЫЯ ЗАЎВАГІ

Данбаская вайна стала не толькі трагедыяй для людзей, якія жы-
вуць ва Украіне, а таксама пагрозай міжнароднаму праву і парад-
ку ў Еўропе. Гэтая вайна стала выклікам для думкі, культур і моў
постсавецкіх грамадстваў. Гэты агульны нумар часопісаў «Топас»
і «Ідэалогія і палітыка» скіраваны менавіта на тое, каб выявіць зме-
ны, якія адбываюцца ў нашых культурах пад уплывам вайны.

У нумары сабраны тэксты, падрыхтаваныя на аснове дакла-
даў, што прагучалі на канферэнцыі «Логас і патас: Гуманітарная
рэфлексія ва ўмовах вайны», якая адбылася ў Мінску 28–29 ка-
стрычніка 2017, дапрацаваных пасля дыскусій і належна рэцэнза-
ваных. Слова «вайна» ў назве канферэнцыі выкарыстоўвалася як
імя ўласнае. Прадстаўнікі розных сацыягуманітарных дысцыплін
з Беларусі, Расіі і Украіны сустрэліся для таго, каб абмеркаваць свае
інтэлектуальныя пазіцыі ў сувязі з вайной на Усходзе Украіны. Рэ-
гіянальны фармат канферэнцыі першапачаткова меркаваў, што гэта
будзе размова пра нашу вайну, пра наш ваенны час у тым сэнсе, што
ў сілу гістарычных і геапалітычных прычын мы не можам вызна-
чаць шляхі далейшага развіцця нашых таварыстваў, ігнаруючы факт
і канкрэтную фактычнасць гэтай вайны, ухіляючыся ад акрэсліван-
ня свайго стаўлення да яе.

Для грамадзян Украіны, Расіі і Беларусі вайна на Данбасе стала
асаблівым узрушэннем, так як нашы краіны гістарычна звязвае не
толькі агульнае савецкае мінулае, але і культываваны доўгі час ідэа-
лагічны код «братэрскіх славянскіх народаў». Рэвалюцыі ва Украі-
не, сезонныя палітыка-эканамічныя канфлікты Беларусі з Расіяй,
хвалі нацыяналістычных рухаў – уся гэтая высокая турбулентнасць
найноўшай гісторыі незалежных дзяржаў, несумненна, скалынала,
але ўсё ж такі не магла канчаткова знішчыць палітычную міфалаге-
му «братэрства» (асабліва гэта тычыцца пакаленняў, якія жылі пры
СССР, бо для іх яна стала часткай хабітуса, аптычнай рамкай, праз
якую ўспрымаецца свет). Вайна ж – гэта гвалтоўны, неспадзяваны,
ашаламляльны злом названай рамкі, гэта ўзрушэнне, якое цалкам
абгрунтавана апісваюць у тэрмінах культурнага шоку¹, калектыўнай

¹ Адзіная праваслаўная царква дагэтуль заставалася, бадай, найгалоўней-
шым маральным ды інстытуцыянальным фактарам, што забяспечвае

траўмы. Балючыя парывы ў калектыўным сацыяльным уяўным за-паўняюцца фантазматычнай рэальнасцю прапаганды, якая прад-стаўляе новую «карціну свету» і тым самым папераджае не толь-кі пошук, але сам запыт на альтэрнатыўныя крыніцы вытворчасці сэнсу.

Асабліваць бягучай вайны заключаецца ў тым, што яе інфар-мацыйнае вымярэнне спалучана з новымі формамі прапаганды, якія больш не выконваюць (як гэта было раней) службовую функ-цыю ў адносінах да вядзення вайны на канкрэтнай тэрыторыі. Ва-лодаючы – дзякуючы сучасным тэхналогіям – беспрэцэдэнтнай пранікальнай здольнасцю і размахам, прапаганда становіцца сама-дастатковым полем вядзення вайны, з чаго вынікае надзвычайнае нагнацанне рыторыкі агрэсіі і нянавісці ва ўсім усходнееўрапей-скім рэгіёне. Прапаганда перадвызначае рэжым успрымання бягу-чай вайны (*што і якім чынам мы бачым і адчуваем*) і тым самым таксама характар адносінаў да вайны і звязаных з ёй падзей. У гэтым кантэксце гуманітарная рэфлексія набывае надзвычайную акту-альнасць, так як валодае адмысловымі сродкамі для таго, каб про-цістаяць рэжыму ўспрымання вайны, навязванаму прапагандай, і ў цэлым супрацьстаяць *мілітарызацыі нашых жыццёвых светаў* ва Усходняй Еўропе. Апошняя сцвярджанне тым больш актуальнае, што абмеркаванне і прагназаванне новых магчымых мілітарысцкіх сцэнарыяў у нашым рэгіёне стала нязменнай павесткай у медыя і публічным дыскурсе, гэта значыць «вайна» – як палітычны ін-струмент і пагрозлівая магчымасць – ператварылася ў свайго роду *idée fixe* нашых грамадска-палітычных дыскусій. У гэтай сітуацыі надзвычай запатрабаваныя інтэлектуальныя намаганні, здольныя прапанаваць пераканаўчую альтэрнатыву фарсіраванай ваеннай і прапагандысцкай рыторыцы. Канферэнцыя праводзілася менавіта з гэтай мэтай.

Матэрыялы размеркаваны па трох тэматычных раздзелах. У першым акрэсліваецца актуальны глабальны кантэкст і абмяр-коўваюцца некаторыя ключавыя паняцці, значныя для асэнсавання праблем і выклікаў, перад якімі ставіць нас «неабвешчаная вайна» ва Украіне. Валерыя Караблёва звяртаецца да крызісу еўрапейскага мадэрну і спрабуе пазначыць найбольш перспектыўны спосаб яго тэарэтычнага асэнсавання, мяркуючы, што новы падыход павінен улічваць глабальнае вымярэнне лакальных канфліктаў, спецыфіку сучаснага феномену «гібрыднай вайны» і эрозію нацыянальнай дзяржавы. Пытанне аб змяненні прыроды і разумення вайны ў сучасным свеце знаходзіць працяг у артыкуле Барыса Кашнікава. Аўтар лічыць неабходным перагледзець традыцыйнае тлумачэнне тэарызму і вайны як падобных аб'ектыўных інстытутаў і ў асабліва-сці артадаксальнае проціпастаўленне паняцця тэарызму паняццю

дзеяснасць міфалагемы «славянскага братэрства». Нядаўняя спроба аддзялення ўкраінскай праваслаўнай царквы ад РПЦ стала яшчэ адным культурным шокам, які мае відавочную палітычную падаплёку.

справядлівай вайны. Паднятае ў артыкуле пытанне аб накладанні аб'ектыўных прынцыпаў і суб'ектыўнай тэлеалогіі патрабуе, сярод іншага, увагі да таго, якім чынам (у выніку якіх фактараў і механізмаў) такое накладанне ажыццяўляецца. У гэтай сувязі вялікую цікавасць уяўляе праца ідэалогіі, або, калі ўлічваць зрушэнне сучаснасці, *постыдэалогіі*, аналізу якой прысвечаны артыкул Паўла Баркоўскага. У эпістэمالагічным плане злучальнай ніткай для ўсіх трох тэкстаў з'яўляецца апазнанне неабходнасці пераасэнсавання ключавых канцэптаў і прынцыпаў мадэрну і пошуку новай мовы для апісання рэальі сучаснага свету.

Аўтары другога раздзелу аналізуюць устаноўкі і рэфлексійныя практыкі, якія рэалізуюцца (ці могуць быць рэалізаваны) навукоўцамі ў галіне сацыяльных і гуманітарных навук у сувязі з сацыяльна-палітычнымі падзеямі ва Украіне. Зыходным пунктам для ўсіх тэкстаў гэтага раздзелу выступае сітуацыя «закранутага» (affected) мыслення, у якой знаходзяцца тыя, хто бярэцца выказвацца адносна падзей ва Украіне, і якая можа інтэрпрэтавацца ў тэрмінах траўміравання, небезуважнасці, зацікаўленасці, небесперадумоўя, ангажаванасці і да т. п. Таццяна Шчытцова падкрэслівае ў гэтай сувязі, што эмацыйныя дыспазіцыі гуманітарнай думкі не зводзяцца да дамінуючага афектыўнага рэжыму грамадскага жыцця, і паказвае, якім чынам гуманітарная рэфлексія дапамагае выяўляць глыбінныя структурныя змены ў супярэчлівым вопыце сацыяльна-палітычнага жыцця ва Украіне. У артыкуле Дар'і Малюцінай прадстаўлены аналіз серыі інтэрв'ю з навукоўцамі з розных краін, якія займаюцца ўкраінскай тэматыкай. Аўтарка паказвае, як паўплываў расійска-ўкраінскі ўзброены канфлікт на характар камунікацыі і ў цэлым на характар адносін навукоўцаў паміж сабой і з акадэмічнымі інстытутыямі. Ігар Падпорын уводзіць новае вымярэнне ў пазіцыю таго, хто інтэрпрэтуе вайну, – вымярэнне сведчання, і распрацоўвае ў гэтай сувязі праграму герменеўтыкі сведчання, якая адкрывае перспектыву новага разумення вайны і новага стаўлення да вайны як *conditio humana*.

У трэцім раздзеле разглядаюцца культурныя, антрапалагічныя і сацыяльна-палітычныя аспекты інфармацыйных і дыскурсіўных войнаў. Адкрывае раздзел артыкул Андрэя Горных, прысвечаны ге-неалогіі ідэалагічнай (дыс)пазіцыі «данбаскіх сепаратыстаў», якая фарміруецца на аснове ўнутрана супярэчлівай палітычнай і эканамічнай гісторыі савецкай мадэрнізацыі. Аўтар разглядае сучасную гісторыю Данбаса з пункту гледжання працэсаў дэіндустрыялізацыі і выяўляе ў гэтай сувязі псіхічныя (афектыўныя, фантазматычныя) механізмы, што вызначаюць свядомасць працоўнага класа, які страціў сваё ранейшае эканамічнае і сімвалічнае становішча. У артыкуле Уладзіслава Іванова прадметам даследавання выступае сучасная беларуская мова, а менавіта тое, якім чынам у ёй знаходзіць адлюстраванне расійска-ўкраінская вайна, аснашчаная, апроч іншага, і такім інструментам, як «мова вайны». Зроблены ў арты-

куле сацыялінгвістычны аналіз выяўляе сувязь паміж канкрэтнымі ідэалагічнымі пазіцыямі і спецыфічным слоўнікам фарсіраванай вайной «мовы нянавісці». Аляксей Крывалап, у сваю чаргу, падымае пытанне аб праблемах і перспектывах выкарыстання медыя для фармавання «культуры даверу» ў беларускім грамадстве. Аўтар развівае тэзіс пра тое, што ва ўмовах інфармацыйнай вайны дэманстрацыя даверу і ляяльнасці ў адносінах да беларускай мовы з'яўляецца важнай практыкай салідарнасці. Аляксандр Сарна звяртаецца да публічнай камунікацыі грамадзян з боку, процілеглага даверу, і апісвае канфліктуючыя дыскурсіўныя практыкі ў гарадской прасторы.

Мы спадзяемся, што публікацыя гэтых даследаванняў паслужыць дзеля дасягнення тых мэт, якія матывавалі правядзенне канферэнцыі. Навукоўцы-гуманітары не могуць наўпрост спыніць вайну, але яны могуць ствараць неабходныя ўмовы для таго, каб у грамадстве змянілася стаўленне да вайны і прапаганды, што яе сілкуе. Дзякуючы сваёй навуковай і грамадскай дзейнасці гуманітары і здольныя выступаць своеасаблівымі пасрэднікамі паміж паўсядзённым жыццём людзей і рознымі экспертнымі сферамі (палітыкай, адукацыяй і г.д.). Пасрэднікамі ў тым сэнсе, што праз аналіз чалавечай сітуацыі, паўсядзённых сацыякультурных практык і розных абласцей грамадскага жыцця вучоныя ў галіне сацыяльных і гуманітарных навук спрыяюць праявам сэнсаў і актулізацыі эмацыйных дыспазіцый, якія павінны станавіцца арыенцірамі і матывацыяй у выпрацоўцы рашэнняў у адпаведных экспертных абласцях.

Улічваючы сказанае, рэдкалегіі двух часопісаў – «Топас» і «Ідэалогіі і палітыкі» – робяць гэты нумар як агульны, адначасова навуковы і грамадзянскі праект. Наш нумар адрасаваны не толькі навукоўцам, але ўсім адукаваным грамадзянам нашых грамадстваў, і накіраваны на ўмацаванне рэгіянальнай салідарнасці тых, хто падзяляе антымільтарысцкую тэлеалогію гуманітарнай думкі.

Таццяна Шчытцова і Міхаіл Мінакоў

ЛОГОС И ПАТОС:
ГУМАНИТАРНАЯ РЕФЛЕКСИЯ
В УСЛОВИЯХ ВОЙНЫ

ВВОДНЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ

Донбасская война стала не только трагедией для людей, живущих в Украине, а также угрозой международному праву и порядку в Европе. Эта война стала вызовом для мысли, культур и языков постсоветских обществ. Этот общий номер журналов «Топос» и «Идеология и политика» направлен именно на то, чтобы выявить изменения, происходящие в наших культурах под влиянием войны.

В номере собраны тексты, подготовленные на основе докладов, прозвучавших на конференции «Логос и патос: Гуманитарная рефлексия в условиях войны», которая состоялась в Минске 28–29 октября 2017, доработанных после дискуссий и прошедших надлежащее рецензирование. Слово «война» в названии конференции использовалось как имя собственное. Представители различных социогуманитарных дисциплин из Беларуси, России и Украины встретились для того, чтобы обсудить свои интеллектуальные позиции в связи с войной на Востоке Украины. Региональный формат конференции изначально предполагал, что это будет разговор о нашей войне, о нашем военном времени – в том смысле, что в силу исторических и геополитических причин мы не можем определять пути дальнейшего развития наших обществ, игнорируя факт и конкретную фактичность этой войны, уклоняясь от обозначения своего отношения к ней.

Для граждан Украины, России и Беларуси война на Донбассе стала особым потрясением, так как наши страны исторически связывает не только общее советское прошлое, но и культивировавшийся долгое время идеологический код «братских славянских народов». Революции в Украине, сезонные политико-экономические конфликты Беларуси с Россией, волны националистических движений – вся эта высокая турбулентность новейшей истории независимых государств, несомненно, сотрясала, но все-таки не могла окончательно сокрушить политическую мифологию «братства» (в особенности это касается поколений, живших при СССР, так как для них она стала частью хабитуса, оптической рамкой, через которую воспринимается мир). Война же – это насильственное, непредвиденное, ошарашивающее взламывание указанной рамки, это потрясение, которое вполне обоснованно описывают в терми-

нах культурного шока¹, коллективной травмы. Болезненные разрывы в коллективном социальном воображаемом заполняются фантазматической реальностью пропаганды, предоставляющей новую «картину мира» и тем самым упреждающей не только поиск, но сам запрос на альтернативный источник производства смысла.

Особенность текущей войны заключается в том, что ее информационное измерение сопряжено с новыми формами пропаганды, которые более не выполняют (как это было ранее) служебную функцию по отношению к ведению войны на конкретной территории. Обладая – благодаря современным технологиям – беспрецедентной проникающей способностью и размахом, пропаганда становится самодостаточным полем ведения войны, что ведет к чрезвычайно нагнетанию риторики агрессии и ненависти во всем восточноевропейском регионе. Пропаганда предопределяет режим восприятия текущей войны (что – и каким образом – мы видим и чувствуем) и тем самым также – характер отношения к войне и связанным с ней событиям. В этом контексте гуманитарная рефлексия обретает чрезвычайную актуальность, так как обладает особыми средствами для того, чтобы противостоять режиму восприятия войны, навязываемому пропагандой, и в целом противодействовать милитаризации наших жизненных миров в Восточной Европе. Последнее утверждение тем более актуально, что обсуждение и прогнозирование новых возможных милитаристских сценариев в нашем регионе стало бессменной повесткой в медиа и публичном дискурсе, то есть «война» – как политический инструмент и угрожающая возможность – превратилась в своего рода *idée fixe* наших общественно-политических дискуссий. В этой ситуации чрезвычайно востребованы интеллектуальные усилия, способные предложить убедительную альтернативу форсированной военной и пропагандистской риторике. Конференция проводилась именно с этой целью.

Публикуемые материалы распределены по трем тематическим разделам. В первом очерчивается актуальный глобальный контекст и обсуждаются некоторые ключевые понятия, значимые для осмысления проблем и вызовов, перед которыми ставит нас «необъявленная война» в Украине. Валерия Кораблева обращается к кризису европейского модерна и пытается наметить наиболее перспективный способ его теоретического осмысления, полагая, что новый подход должен учитывать глобальное измерение локальных конфликтов, специфику современного феномена «ги-

¹ Единая православная церковь до сих пор оставалась, вероятно, главнейшим моральным и институциональным фактором, обеспечивающим действенность мифологемы «славянского братства». Недавняя попытка отделения украинской православной церкви от РПЦ стала еще одним культурным шоком, имеющим очевидную политическую подоплеку.

бридной войны» и эрозию национального государства. Вопрос об изменении природы и понимания войны в современном мире находит продолжение в статье Бориса Кашникова. Автор считает необходимым пересмотреть традиционное толкование терроризма и войны как схожих объективных институтов и в особенности ортодоксальное противопоставление понятия терроризма понятию справедливой войны. Поднятый в статье вопрос о наложении объективных принципов и субъективной телеологии требует, среди прочего, внимания к тому, каким образом (в результате каких факторов и механизмов) такое наложение осуществляется. В этой связи первостепенный интерес представляет работа идеологии, или, если учитывать смещение современности, постидеологии, анализу которой посвящена статья Павла Барковского. В эпистемологическом плане связующей нитью для всех трех текстов является опознание необходимости переосмысления ключевых концептов и принципов модерна и поиска нового языка для описания реалий современного мира.

Авторы второго раздела анализируют установки и рефлексивные практики, которые реализуются (или могут быть реализованы) учеными в области социальных и гуманитарных наук в связи с социально-политическими событиями в Украине. Исходной точкой для всех текстов этого раздела выступает ситуация «задетого» (affected) мышления, в которой находятся те, кто берется высказываться относительно событий в Украине, и которая может интерпретироваться в терминах травмированности, небезучастности, заинтересованности, небеспредпосылочности, ангажированности и т.п. Татьяна Щитцова подчеркивает в этой связи, что эмоциональные диспозиции гуманитарной мысли не сводимы к превалирующим аффективным режимам общественной жизни, и показывает, каким образом гуманитарная рефлексия помогает выявлять глубинные структурные изменения в противоречивом опыте социально-политической жизни в Украине. В статье Дарьи Малютиной представлен анализ серии интервью с учеными из разных стран, занимающимися украинской тематикой. Авторка показывает, какое влияние оказал российско-украинский вооруженный конфликт на характер коммуникации и в целом на характер отношений ученых между собой и с академическими институциями. Игорь Подпорин вводит новое измерение в позицию того, кто интерпретирует войну, – измерение свидетельствования, и разрабатывает в этой связи программу герменевтики свидетельства, открывающую перспективу нового понимания войны и нового отношения к войне как *conditio humana*.

В третьем разделе рассматриваются культурные, антропологические и социально-политические аспекты информационных и дискурсивных войн. Открывает раздел статья Андрея Горных, посвященная генеалогии идеологической (дис)позиции «донецких сепаратистов», которая формируется на основе внутренне

противоречивой политической и экономической истории советской модернизации. Автор рассматривает современную историю Донбасса с точки зрения процессов деиндустриализации и выявляет в этой связи психические (аффективные, фантазматические) механизмы, которые определяют сознание рабочего класса, утратившего свое прежнее экономическое и символическое положение. В статье Владислава Иванова предметом исследования выступает современный белорусский язык, а именно – то, каким образом в нем находит отражение российско-украинская война, оснащенная, помимо прочего, и таким инструментом, как «язык войны». Предпринятый в статье социолингвистический анализ выявляет связь между конкретными идеологическими позициями и специфическим словарем форсированной войной «языка ненависти». Алексей Криволап, в свою очередь, поднимает вопрос о проблемах и перспективах использования медиа для формирования «культуры доверия» в белорусском обществе. Автор развивает тезис о том, что в условиях информационной войны демонстрация доверия и лояльности по отношению к белорусскому языку является важной практикой солидарности. Александр Сарна обращается к публичной коммуникации граждан со стороны, противоположной доверию, и описывает конфликтующие дискурсивные практики в городском пространстве.

Мы надеемся, что публикация этих исследований послужит достижению тех целей, которые мотивировали проведение конференции. Ученые-гуманитарии не могут прямым образом прекратить войну, но они могут создавать необходимые условия для того, чтобы в обществе изменилось отношение к войне и питающей ее пропаганде. Благодаря своей научной и общественной деятельности гуманитарии способны выступать своеобразными посредниками между повседневной жизнью людей и различными экспертными сферами (политикой, образованием и т. д.). Посредниками в том отношении, что через анализ человеческой ситуации, повседневных социокультурных практик и различных областей общественной жизни ученые в области социальных и гуманитарных наук способствуют проявлению смыслов и актуализации эмоциональных диспозиций, которые должны становиться ориентирами и мотивацией в выработке решений в соответствующих экспертных областях.

Учитывая сказанное, редколлегия двух журналов – «Топоса» и «Идеологии и политики» – делают этот номер как общий, одновременно научный и гражданский проект. Наш номер адресован не только ученым, но всем образованным гражданам наших обществ, и нацелен на укрепление региональной солидарности тех, кто разделяет антимилитаристскую телеологию гуманитарной мысли.

Татьяна Щитцова и Михаил Минаков

LOGOS AND PATHOS:
HUMANITIES IN THE CONDITION
OF WAR

INTRODUCTORY NOTES

The Donbas war is a tragedy for people in Ukraine and a threat to international law and order. Yet it is also a challenge for the cultures, languages, and humanities in post-Soviet societies. The goal of this joint issue of the *Topos Journal* and *The Ideology and Politics Journal* is to uncover changes that our cultures are undergoing under the impact of the war.

This issue is based on reports delivered at the conference “Logos and Pathos: Humanities in the Condition of War” which was organized in Minsk in October 28–29, 2017. After debates at the conference and a peer review process, the selected papers were updated and were compiled into a volume of contemporary scholarly reflections on cultures in war. War in Ukraine was the central topic for the deliberations of authors who represent different disciplines and countries, including Belarus, Russia, and Ukraine. Casting this discussion in a regional framework anticipated that it is *our* war, *our* wartime. We cannot imagine future of our region and our societies while ignoring the fact of this war and avoiding our visions of it.

For the citizens of Ukraine, Russia, and Belarus, the Donbas war constitutes a special trauma since our countries were connected not only by a common past but also by an ideological code of “brotherly Slavic peoples.” Recurring revolutions in Ukraine, periodic political and economic conflicts between Belarus and Russia, and waves of nationalist movements have long been shaking relations among the three independent states in recent decades. However, the “brotherhood” myth remained strong, especially among older generations adhering to Soviet habitus and sharing common views on many historical events. But the war was such a cultural shock that it destroyed the myth and the war itself has turned into deep collective trauma.¹ Emerging gaps in the social imagination have been filled in by propagandist phantasms drawing a new image of the world, which predefines the humanities’ gaze and undermines the demand for alternative sources of meaning.

¹ United Orthodox church seems to be the last moral and institutional factor supporting the myth of the “Slavic brotherhood.” The current attempt of separation of the Ukrainian Orthodox church from the Russian one is just another cultural shock with obvious political consequences.

The ongoing war has been followed by new forms of propaganda which transcend the traditional scope of propagandist support for military actions on a given territory. New technologies provide propagandists with new opportunities, which changes the nature of war and spreads the language of aggression and hatred across the Eastern Europe. This propaganda predefines the way we perceive – what and how we feel – the war and everything connected with it. Under these circumstances, humanities have a special mission: to resist propaganda, its normalization of war and *militarization of the Eastern European Life-Worlds*. This mission is especially significant because discussions of new military conflicts among our countries play a central role in the mass media and public discourse. The war – as a political instrument and threatening future – has turned into some sort of *idée fixe* of our public discussions. In this context, intellectual efforts that can offer an alternative to militarist propaganda are highly needed. The conference tried to respond to this need, as does this volume.

This issue consists of three thematic parts. Articles of the first part focus on the global context and key concepts crucial for understanding the “undeclared war” in Ukraine. Valeria Korablyova focuses on the crisis of European modernity as a framework for interpretation of the global significance of local conflicts, the specificity of the “hybrid war,” and the erosion of the nation-state. Boris Kashnikov analyzes the change of the very nature of war and its interpretations in the contemporary world. While revising the traditional differentiation of terrorism and war, the author rejects the validity of the classical opposition of terrorism and “just war”. In so doing, he touches on the issue of intersection between universal principles and subjective teleology. The phenomenon of ideology implied in that issue becomes a central theme in the article by Pavel Barkouski, who studies characteristics of post-ideology as a new phenomenon arising due to modernity shifts. All three articles are epistemologically united around the task of rethinking fundamental concepts and principles of modernity in order to find an appropriate language for depicting contemporary reality.

Authors of the second part focus on the attitudes and reflexive practices used by researchers in social sciences and humanities for analysis of socio-political processes in Ukraine. Here, the common point is the *affected thinking*: the condition of those who study the ongoing conflict can be described in terms of trauma, interestedness, engagement, involvement etc. In her article, Tatiana Shchytsova argues that emotional dispositions of humanities research do not coincide with the dominant affective regimes of social life. She demonstrates that humanities can help reveal deep structural changes in the contradictory socio-political experience of Ukraine. Darya Malyutina conducted series of interviews with scholars who study Ukraine. The author describes how the Russian-Ukrainian military conflict has influenced communication among scholars and academic institutions. Ihar Padporyn identifies the possibility of a particular attitude in the work of those who study war:

namely, the attitude of witnessing. His hermeneutics of a witness suggests a new perspective in understanding the war, i.e. relating to war as to specific *conditio humana*.

The third chapter is organized around cultural, anthropological, and socio-political aspects of information and discursive wars. This part starts with an article by Andrei Gornykh dedicated to a genealogy of the ideological dispositions of the “Donbas separatists.” Gornykh argues that this ideology refers to the contradictory history of Soviet modernization. The author describes the contemporary history of the Donbas in terms of deindustrialization and its psychologicals – affective and phantasmatic consequences for the local workers who lost their economic and symbolic status. Uladzislaŭ Ivanoŭ studies how the contemporary Belarussian language reflects the realities of the Russian-Ukrainian war and accepts the “language of war.” Based on sociolinguistic analysis, the author also shows the correlation between ideological positions and a specific vocabulary of the “language of hatred.” Alexei Krivolap, on the contrary, focuses on the possibility to use mass media for promotion of a “culture of trust” in Belarussian society. The author argues that in the times of information war, trust and loyalty to the Belarussian language is an important practice of solidarity. Aleksandr Sarna analyses communication among citizens in the opposite terms: he shows how conflicting discursive practices form the urban public space.

We hope that the publication of these papers will help fulfill the goals of the conference debates. Scholars who work in the field of the humanities cannot directly stop the war, but they can create preconditions to change how societies perceive the war and propaganda. In their scholarly and social activities, intellectuals can act as mediators between the everyday life of rank-and-file citizens and different expert communities. By analyzing the human condition and various spheres of social-cultural life, humanities scholars contribute to explication and actualization of the meanings and emotional dispositions that orient and motivate decision-making in expert communities.

Thus, taking the aforementioned into account, the editorial teams of *The Topos Journal* and *The Ideology and Politics Journal* offer this joint issue as simultaneously a scholarly and a civil project. This volume is addressed to all interested scholars and wider audiences, and aims at strengthening the regional solidarity of those who share an antimilitarist mission of thinking.

Tatyana Shchytsova and Mikhail Minakov